

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ULUSLARARASI TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ VE TERÖRİZMLE MÜCADELE

Serhan YALÇINER*

Özet

Bu çalışmanın amacı, Soğuk Savaş'ın son bulmasının ardından belirgin bir dönüşüm sürecine giren ve sınır-ötesi bir boyut kazanan uluslararası terörizmi genel hatlarıyla irdelemektir. "Terörizm" kavramı ve terörizmin kaynağı konusunda karşıt iki yaklaşıma yer verilecek makalede, uluslararası kuruluşlar nezdinde terörizmle mücadeleye de değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Uluslararası Terörizm, Siyasal Şiddet, Terörizmle Mücadele

The Transformation of International Terrorism and The Struggle Against Terrorism in The Post-Cold War Era

Abstract

The purpose of this work is to investigate international terrorism which entered an evident transformation process after the end of the Cold War and got a transboundary dimension with its general lines. The struggle against terrorism by international organizations is also mentioned in the article which is included the concept of "terrorism" and two opposite approaches about the sources of terrorism.

Key Words: Terrorism, International Terrorism, Political Intensity, The Struggle Against Terrorism

GİRİŞ

20. yüzyıl kimilerine göre ideolojilerin, kimilerine göre romantik ve çılgın liderlerin, kimilerine göre ise "güçlü" ile "zayıf"ın çatışmasının neden olduğu iki büyük savaşın ve belki de bu savaşlar kadar can alan iç savaşların, etnik çatışmaların ve de sınır tanımayan silah teknolojilerinin gündem teşkil ettiği bir atmosferde yaşandı. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren "savaş" kavramını alt üst eden nükleer gelişimle birlikte büyük güçlerin mücadele yöntemi de bütünüyle değişime uğradı. Bu yeni mücadele şekli, tarafların silahlı kuvvetlerini ve askeri teçhizatlarını değil, istihbarat servislerini ve kitle iletişim araçlarıyla toplumlara yönlendirebilme kabiliyetlerini ön plana çıkardı.

---

* Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, yalciner@iibf.sdu.edu.tr.

YALÇINER

Devletlerarasındaki rekabetin boyutunu bu denli değiştiren teknolojik dönüşüm, kuşkusuz illegal şiddet unsurlarının da eylem yöntemlerini ve bu yöntemlerden en etkili sonucu alabilme yeteneklerini geliştirmeleri anlamına geliyordu. Terörizm, bu yeni yüzü ile artık bir çatışma stratejisi halini alıyor, özellikle de 1990 sonrası hızla yayılan demokrasi dalgasının bir hastalığı oluyordu. Küreselleşme süreci önünde durulamaz bir biçimde “devlet”i küçültüp, sınırları anlamsız kılar ve de karşılıklı bağımlılık ilişkileri yaratırken, Batı’nın ısrarlı modernizm ihracı etki-tepki psikozu içerisinde kendi düşmanını yaratıyor ve uluslararası terörizm, Soğuk Savaş sonrası toplum güvenliğine yönelik en önemli tehdit olma niteliği kazanıyordu.

Uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber Soğuk Savaş sonrasında uğradığı değişim itibariyle yeni olan ve uluslararası barış ve güvenlik açısından önemli bir tehdit halini alan uluslararası terörizm, faaliyet alanını ulusal sınırların ötesine taşıdı ve tüm dünyayı etkileyebilme gücüne erişti.¹ Terörizmin geçirdiği dönüşüm beraberinde ortak bir tanımda anlaşılması zor ve son derece karmaşık bir “terörizm” sorunsalını getirdi. Bu noktada özellikle “*Terörizm nedir, kim tarafından uygulanır ve kime karşıdır?*” ve “*Hangisi terör, hangisi bağımsızlık mücadelesidir?*” şeklinde soru(n)lar ortaya çıktı. Aralarında uluslararası terörizm uzmanı Paul Wilkinson’un da bulunduğu bazı bilim adamları terör eylemlerinin Batı’ya karşı olduğunu ve batılı demokrasileri hedef aldığını savunurken, ünlü Amerikan muhalif Noam Chomsky gibi uzmanlar ise terörün devletler tarafından uygulandığını, yani “devlete karşı terör” değil, “devlet destekli terör”ün söz konusu olduğunu vurguladılar.²

Soğuk Savaş sonrası uluslararası terörizmin dönüşümü ve de uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla terörizmin önlenme çabalarının inceleneceği çalışmanın konusu itibariyle “terörizm” kavramı, devlet sınırlarını aşan ve uluslararası sonuçlar doğurmaya başlayan “uluslararası terörizm” anlamında kullanılacaktır. İlk bölümde terörizmin yapısındaki değişim iki farklı görüş ışığında incelenecek, ikinci bölümde ise 1990 sonrası uluslararası terörizmle mücadeleye yer verilecektir.

¹ Ahmet Hamdı TOPAL, “Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Uluslararası Hukuk&Politika*, C. 1, S. 3, 2005, ss. 77-78.

² bkz. Cemal GÜZEL, “Korkunun Korkusu: Terörizm”, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Cemal GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 7-19.

**Soğuk Savaş Sonrası
Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele**

**1. SOĞUK SAVAŞ'IN ARDINDAN ULUSLARARASI
TERÖRİZMİN DEĞİŞEN YÜZÜ VE KARŞIT YAKLAŞIMLAR**

1.1. Terörizm Kavramı ve Dönüşümü

“Terör” ve “terörizm” kavramları, zihinlerde herşeyden önce korku, dehşet, tehdit, şiddet, yasadışılık gibi olgulara çağrışım yapmaktadır.³ Gerçekten de Latince “terrere” kelimesinden gelen sözcüğün, korkutmak, dehşete düşürmek, korkutup kaçırmak, caydırmak gibi anlamları vardır. Günümüzde ise bu anlamların başına “siyasi bir amaçla” yapılıyor olmak eklenmiş, yani siyasi bir amaçla hareket etme ve dehşete düşürme, korku salma terörist eylemin temel nitelikleri haline gelmiştir.⁴ Çalışmada üzerinde durulacak olan “uluslararası terörizm” kavramı ise, terörist eylemin sınırlar-ötesi boyuta taşınmasına ve uluslararası sonuçlar doğurur hale gelmesine atıf yapmaktadır. Terörizm uzmanı Paul Wilkinson, şöyle bir tanımlama getirmektedir: “Terörizm, bir takım siyasi taleplerin karşılanmasını sağlamak amacıyla; bireyleri, grupları, toplumu ya da hükmetleri yıldırma için, cinayet ya da imha hareketlerinin sistematik olarak uygulanması ya da bu amaçla tehdit oluşturulmasıdır.”⁵

Uluslararası terörizm hiç kuşkusuz 20. yüzyıla özgü bir olgu olarak değerlendirilemez. İlk örnekleri incelendiğinde, M.S. 66-73 yılları arasında Roma yönetimine karşı faaliyet gösteren ve kurbanlarını ılımlı Yahudiler arasından seçen bağınaz bir Yahudi fraksiyonuna kadar uzanabilecek bir tarihçe söz konusudur.⁶ Ancak 20. yüzyıl, özellikle son on yılı itibariyle, uluslararası terörizm olgusunun çok yönlü bir dönüşüme uğradığı ve devletlerin hem karşısında durup, hem de dış politika aktivitelerine meşruluk katmak için bizzat başvurdukları bir kimliğe büründüğü bir dönem olması nedeniyle öne çıkmaktadır. Daha önceleri teröristler siyasal amaçlarına ulaşmak için öldürücü ama nispeten sınırlı silahlar kullanan fırsatçılarken, 21. yüzyılın teröristler tarafından tahrip gücü yüksek silahların kullanılacağı bir “süper terörizm” çağı olabileceği üzerinde durulmaktadır.⁷

³ Ertan BEŞE, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 23.

⁴ GÜZEL, s. 15.

⁵ Paul WILKINSON, **Terrorism and the Liberal State**, The Macmillan Press, Londra, 1977, s. 49.

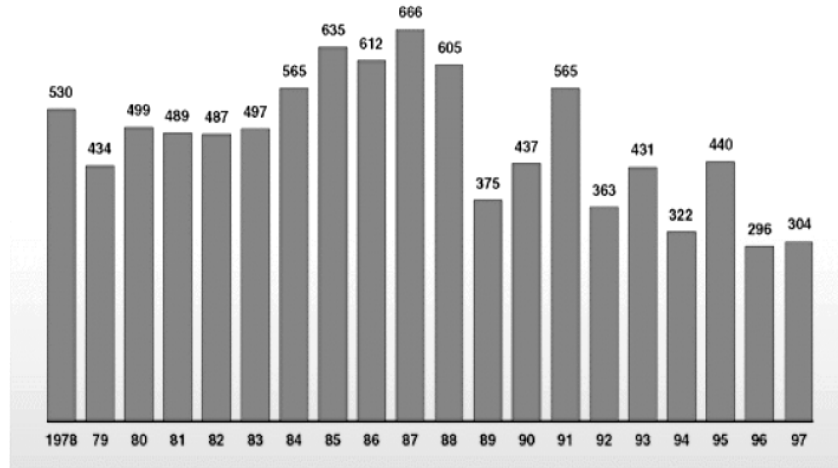
⁶ Deniz Ü. ARIBOĞAN, “Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar**, Faruk SÖNMEZOĞLU (ed.), Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 449-450; ayrıca bkz. Conway W. HENDERSON, **International Relations: Conflict and Cooperation at the Turn Of the 21st Century**, McGraw-Hill, Singapur, 1998, s. 79.

⁷ Marvin J. CETRON ve Owen DAVIES, “The Future Face of Terrorism”, **The Futurist**, C. 28, S. 6, Kasım-Aralık 1994, s. 10.

YALÇINER

1990'lı yıllarla birlikte terörist faaliyetlerin yöntem ve boyutlarındaki belirgin değişim dikkat çekmektedir. İçerisinde çok fazla insanın bulunduğu yerleri hedef alan eylemler, tahrip gücü çok yüksek bombaların kullanıldığı ve dini ya da etnik sebeplerle vahşi katliamların gerçekleştiği bir yapıya bürünmüştür. Eylemlerin biçimlerinde görülen farklılıkların yanı sıra 1990'lı yıllarla birlikte, eylemlerin sayısı ve tahribat gücünde de belirgin değişimler göze çarpmaktadır. İlginç olan nokta, eylem sayısının neredeyse yarı yarıya düşmesine rağmen, saldırıların tahribat gücü ve buna bağlı olarak can kayıplarının olağanüstü artmasıdır.⁸ 1987'de 666 olan terörist eylem sayısı 1991'de 565'e, en düşük olduğu 1996 yılında ise 296'ya düşmüştür (bkz. Tablo-1). Buna karşın, Asya'da 1992'de 13 terörist eylemde hayatını kaybedenlerin sayısı sadece 25 iken, 1995'teki 16 eylemde ölü sayısı 5639'a yükselmiş, Avrupa'da 1992'de 113 eylem 65 can alırken, 1996'daki 121 eylem 503 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur.⁹ Rakamlar arasındaki olağanüstü farklılıklar, uluslararası terörizmin daha ender ama daha acımasız boyutlarda faaliyet gösteren bir yapıya yönelik geçirdiği dönüşümü kanıtlar niteliktedir.

Tablo 1: Uluslararası Terörist Eylemler, 1978-97

Kaynak: "Patterns of Global Terrorism: 1997", US State Department, 1998.

⁸ ARIBOĞAN, ss. 453-454.

⁹ "Patterns of Global Terrorism: 1997", US State Department, Nisan 1998, ss. 99-100.

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

Söz konusu dönüşüm bir ölçüde, terörist eylemlerde kullanılan silahların dönüşümünü de ifade etmektedir. 1972’de ABD’de aşırı sağ eğilimli Yükselen Güneş Tarikatı (*Order of the Rising Sun*)’nın bazı üyelerinin, orta-batının su kaynaklarına tifo kültürü karıştırmak isterken yakalandığı olayın başlangıç teşkil ettiği biyolojik silaha dayalı terörist faaliyetin, geliştirilmiş şarbon virüsü vb. unsurlarla kimyasal silahlara oranla çok daha etkili sonuçlar alabildiği bilinmektedir.¹⁰

1990 sonrasında terörizmin niteliğindeki bir diğer değişim de, eylemlerin yöneldiği hedeflerdir. 20. yüzyılın sonlarına kadar terörist eylemlerin hedefi genellikle devlet adamlarıydı. 1914’te gerçekleşen ve 1. Dünya Savaşı’nın da kıvılcımı olan Ferdinand’ın öldürülmesi, Fransız Dışişleri Bakanı Louis Barthou ve Yugoslavya Kralı Aleksandr’ın 1934 yılında Marsilya’da öldürülmesi ve ABD Başkanı John F. Kennedy’den Hindistan Başbakanı Indira Gandhi’ye kadar daha pek çok devlet adamının hayatını kaybettiği suikastler, 20. yüzyıl terörizminin karakteristiğini yansıtıyordu.¹¹ Ancak son dönemde, özellikle 11 Eylül ve sonrasında, uluslararası terörizmin eylem aşamasında kişilerin yerini sembol hedeflerin(Dünya Ticaret Merkezi vb.) aldığı söylemek mümkündür.

SSCB’nin dağılmasının ardından, uluslararası terörizmin yapısal değişiklikleri ile ilgili, daha önce de bahsettiğimiz gibi, terörün “kime karşı kim tarafından uygulandığı” hakkında birbirine karşıt iki yaklaşım ön plana çıkmıştır. Bunlar, terörün Batı’yı ve Batı’nın değerlerini hedef aldığı savunan “devlete karşı terör” teorisi ile terörü devletlerin uyguladığını savunan “devlet terörü” yaklaşımıdır.

1.2. Devlete (Batı’ya) Karşı Terörizm

Aralarında Paul Wilkinson, Walter Laqueur ve Yonah Alexander’ın da bulunduğu uzmanların öncülüğünü ettiği yaklaşım, terörizm eylemlerinin temel olarak Batı’yı, Batılı demokrasileri hedef aldığı görüşündedir. Bu eylemler üçüncü dünya ülkelerinden, Ortadoğu’dan ve de Sovyet temelli -günümüzde Sovyetlerin yerini köktenci İslam almıştır- bir “terör ağı”ndan kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda Batılı devletler, kendilerine yönelik terörist saldırılara “karşılık veren” ya da “misilleme”de bulunan, bunu da bir meşruiyet zeminine oturtan taraflar olurlar.¹² Bu değerlendirme, 11 Eylül

¹⁰ Deniz Ülke ARIBOĞAN, *Nefretten Teröre*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 177.

¹¹ Yevgeniy PRIMAKOV, *11 Eylül ve Irak’a Müdahale Sonrası Dünya*, Doğan Ofset, İstanbul, 2004, ss. 6-7; Tayyar ARI, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 543.

¹² GÜZEL, s. 13.

YALÇINER

saldırıları ile saldırıların ardından oluşan yıkıcı ABD politikası arasındaki meşruiyet dayanağı ilişkisi göz önüne alındığında, “devlete karşı terör” yaklaşımının uygulama alanı bulduğunu göstermektedir. 11 Eylül saldırıları, ABD’nin Afganistan’a müdahalesi ve ardından tehdit algıladığını iddia ettiği Irak’a saldırmasının meşru bir zemine oturtulması için kullanılmış, ABD’nin Soğuk Savaş’ın “öteki”si Sovyetlerin yerine, radikal İslam terörünü koymasını sağlamıştır. Bu görüşün temsilcilerinden Walter Laqueur da buna benzer bir yaklaşımda bulunmakta; 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk bölümünde terörün, anarşist ve devrimciler başta olmak üzere genellikle sol fraksiyonlu; iki savaş arası dönemde faşist sempatanlar nedeniyle aşırı sağ kökenli, ve 11 Eylül ile simgeleşen yeni dönemde ise köktenci radikal İslam menşeli olduğunun altını çizmektedir.¹³

Devletin kendi istihbarat birimleri aracılığıyla yön verdiği eylemler ya da bir başka terör örgütünün desteklenmesi şeklinde ortaya çıktığı savunulan devlet destekli terörizm yaklaşımına¹⁴ karşı duran Batı yanlısı görüş, devletin terörist ya da teröriste destek veren konumunda olamayacağını savunmakta ve devletin “terörist” tanımının kapsamı dışında tutulması gerektiğinin üzerinde durmaktadır.¹⁵ Bu noktada, özellikle Amerikalı uzmanlar ülkelerinin, sembolü olduğu değerler ve gelişmişlik düzeyi nedeniyle, terörizmin hedefi olduğu görüşündedirler. Radikal İslamcı köktencilerin 1993’te Dünya Ticaret Merkezi’ni bombalaması, 1995’te Oklohama’daki Alfred P. Murrah Federal Binası’nın havaya uçurulması, Atlanta’daki 1996 Yaz Olimpiyatları’nda meydana gelen patlama ve tabii ki 11 Eylül 2001 saldırıları gibi eylemler bu çerçevede analiz edilmektedir.¹⁶

Terörizmin Batı’yı hedef aldığını savunan görüş, “devlet terörü”nün söz konusu olduğu ve de “Washington’un dünyanın siyasal cinayet ve işkence merkezi olduğu” iddialarını ortaya atan uzmanların¹⁷, terörizm konusundaki bilimsel çalışmalara bir katkı sağlamadıklarını ve siyasal nitelikli savlar ileri sürdüklerini savunmaktadır. Buna göre, terörü devletin uyguladığı ve mevcut terör çerçevesinin içine devlet terörizminin de dahil edilmesi gerektiğini

---

¹³ Walter LAQUEUR, “The Changing Face Of Terror”, **The Use of Force**, Robert J. ART ve Kenneth N. WALTZ (ed.), Rowman&Littlefield Publishers, New York, 2004, s. 450.

¹⁴ Devletin terörizme destek şekilleri hakkında **bkz.** Bruce RUSSETT ve Harvey STARR, **World Politics: The Menu for Choice**, Freeman, New York, 1996, ss. 150-151.

¹⁵ ARI, s. 544.

¹⁶ HENDERSON, ss. 80-81.

¹⁷ Burada kastedilen Naom Chomsky ve E.S. Hermann’dır.

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

savunan görüşün siyasal güdülenmeden kaynaklandığı iddia edilmektedir.¹⁸

Samuel P. Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezi ile de yakından temas kuran bu yaklaşım, özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından dünya kamuoyunun gündemine oturan uluslararası terörizmin temel karakteristiğini Batı karşıtlığı olarak görürken, 11 Eylül'deki terör eylemlerinin de bu görüşü kanıtlar nitelikte olduğunu ileri sürmektedir. Paul Wilkinson, artış gösteren siyasal şiddeti büyük ölçüde Filistinli gruplar ile neo-Marksist ve Troçkist grupların, özellikle öğrenciler arasındaki popüleritesinin tetiklediği anti-Amerikancı yaklaşıma dayandırmakta ve bu yaklaşımın aynı zamanda Batı refahını sağlayan liberalizme de düşman olduğunu ileri sürerek, tezine ideolojik bir boyut katmaktadır.¹⁹ ABD'nin özellikle 11 Eylül sonrası izlediği dış politikanın temel parametrelerinden biri de, bu tezin uzantısı olan "mağduriyete dayalı meşruluk"tur. Bu bağlamda, radikal İslamcılar Batı düşmanıdır ve Batı'nın temsil ettiği değerlerin en büyük sembolü olan ABD'ye saldırmışlardır. Dolayısıyla ABD "mağdur"dur ve teröristleri cezalandırmak ve dünyayı terör tehdidinden kurtarmak için Afganistan'a yaptığı müdahale "meşru"dur.

"Devlete karşı terörizm" yaklaşımı, medeniyetler arası bir çatışma şekline vurgu yaparken, etno-dinsel terörizme de atıfta bulunmaktadır. Sovyetlerin ardından motivasyonunu ideolojik zıtlıktan alan teröristlerin yerini günümüzde etnik ve dinsel öğelere dayalı bir motivasyonla hareket eden terörist tipleri almıştır. Artık teröristler Batı'ya komünizm düşmanı olduğu için değil, etnik ve dini kimliklere bakış açısı ve müdahalesi nedeniyle tepki duymaktadır.

Genel hatlarıyla Batı'nın ve özellikle ABD'nin resmi ideolojisine yakın duran ve "Batı'nın terör mağduriyeti" olarak da adlandırabileceğimiz yaklaşım, uluslararası hukukun ve koruyucusu kuruluşların işlevselliğinin tartışıldığı son dönemde, "uluslararası terörizm" olgusunu anlamlandırmada tek taraflı ve Batıcı bir profile sahiptir. Fransız teorisyen Jean Baudrillard, Batı'nın insan haklarını farklı olana karşı "ya bizim değerlerimizi paylaşırsınız ya da..." sözüyle silah olarak kullandığına ve bunun demokrasinin tehdit ve şantajla uygulanması demek olduğuna dikkat çekmekte, artık söz konusu olanın cephe ve sınırların olmadığı ve devletler, düzenler, ideolojiler arasında değil insan türünün kendi kendisiyle olan bir

¹⁸ Walter LAQUEUR, "Terörizmin Yorumlanması", **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Cemal GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 100-101.

¹⁹ **bkz.** ARİBOĞAN, "Uluslararası...", s. 452; Paul WILKINSON, "Terör Felsefesi", **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Cemal GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 163-175.

YALÇINER

dördüncü dünya savaşı olduğunu belirtmektedir.²⁰ Küreselleşme sürecinin kendisini yok edecek şartları da beraberinde getirdiğine değinen Baudrillard, terörizmi anti-Amerkanizm kökenli gösterenlerin yanıldığını ve yaşananların kapitalizme ya da baskıya başkaldıran İslami tepki ile açıklanamayacağını, temelinde Batı'nın tehdide dayalı güdümlü demokrasisinin olduğu bir terörizm olgusunun söz konusu olduğunu vurgulamıştır.²¹

1.3. Devlet(Batı) Destekli Terörizm

Terörizmin Batı düşmanlığından beslendiğini savunan görüşün karşısında, Noam Chomsky, Alexander George, Michael McClintock ve Richard Falk'ın başını çektiği ve terörün asıl olarak devletler tarafından uygulandığını savunan yaklaşım yer almaktadır. Buna göre, terörizmde sorumluluk Batılı devletlerin, İsrail'in ve özellikle de ABD'nindir.²²

Devletin güvenliğini, kamu düzenini korumak için, hukuki güvenlik güçlerinin dışında askeri birliklerin kullanılması olarak tanımlanabilen "devlet terörü" veya "şiddet siyaseti", temelinde devrimler ve ihtilaller gibi iç unsurlar çerçevesinde ortaya çıkan, günümüzde ise devlet çıkarları doğrultusunda bir çatışma stratejisi halini alan bir olgudur. Özellikle anti-demokratik ülkelerde terör, yönetim aleyhtarı hareketleri kontrol altına almak için kullanılmaktadır. Çeşitli ülkelerin, yurt dışına kaçmış ve ülke aleyhinde faaliyet gösteren rejim aleyhtarlarını ortadan kaldırmak için kullandıkları idam mangaları vardır. Ancak bir çok terörizm uzmanının belirttiği gibi, teröre karşı devlet terörü uygulama yoluna giden rejimler başarılı olamamışlardır. Bunun en iyi örneği Ortadoğu'da yaşanmış, İsrail'de devletin silahlı güçlerine karşı çocuk militanların taş ve sopalarla karşı koyması devlet terörünün başarısızlığını ortaya koymuştur. Nitekim, İsrail bir dönem terör örgütü olarak kabul edilen FKÖ ile barış anlaşması imzalamak durumunda kalmıştır.²³

Devlet terörü ile ilgili son derece ilginç olan nokta, peşinden aydınlanma dönemini, sosyal haklar ve özgürlük gibi insani değerleri getiren bir devrimin, yoğun terör unsurları barındıran bir süreçle

---

²⁰ "Amerika'nın Teröre Karşı Başlattığı Harekat, Küreselleşmeye Karşı Çıkışı ve Kötünün Yenilmezliği Üzerine Fransız Felsefeci Jean Baudrillard ile Söyleşi", **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Cemal GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 370-371.

²¹ **bkz.** Douglas KELLNER, "Baudrillard, Globalization and Terrorism: Some Comments on Recent Adventures of the Image and Spectacle on the Occasion of Baudrillard's 75th ", **International Journal of Baudrillard Studies**, C. 2, S. 1, Ocak 2005, ss. 2-3.

²² GÜZEL, s. 13.

²³ Emin DEMİREL, **Terör**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002, ss. 29-30.

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

gerçekleşmesidir. Batı dünyasının tarihinde belki de en kanlı devlet terörü Fransız İhtilali'dir. İhtilalin fanatik aydınlarından Robespierre, Danton ve Morot 17 bin kişinin başını giyotinle kesmişlerdir.²⁴ Terör ilkesi bir anlamda devrimci geleneğin özünde vardır. Robespierre, devrimi savunmak için yasal süreçlerin yetersizliğini ve şiddetin gerekliliğini şu sözlerle ifade eder: “*Yasaların yetersiz kalışının yol açtığı kriz dönemlerinde, halkın güvenliğinin gerektirdiği yararlı tedbirlerin neler olduğuna elimizdeki ceza yasasına bakarak mı karar vereceğiz? Nasıl barış döneminde halk hükümetinin niteliği “erdem” ise, tıpkı bunun gibi devrim döneminde halk hükümetinin niteliği de aynı anda hem “erdem” hem de “terör”dür. Erdemsiz terör felaket getirir, terörsüz erdem ise güçsüzdür. Terör, derhal uygulanan sert ve sarsılmaz bir adaletten başka bir şey değildir; bundan dolayı erdem bir belirtisidir*”. 1848 sonbaharında ise Marx, “karşı devrimci canavarlık”tan sonra, eski toplumun kanlar içinde can çekişmesini kısaltmak, kolaylaştırmak, sınırlamak ve yeni toplumun kanlı doğumunu sağlamak için devrimci terörden başka bir yol olmadığını söyleyecektir.²⁵

Devletin bizzat terör uygulayıcısı olduğunu savunan görüşün önde gelen ismi Noam Chomsky, terörün Batı karşıtlığından kaynaklandığını savunan görüşü “propagandacı yaklaşım” olarak nitelendirmektedir. Chomsky’ye göre bu yaklaşım, terörizm kavramının bir güç dizgesinin hizmetinde kullanılacak bir silah olduğunu kurgulamakta, terörizmin sorumlusunun resmen belirlenmiş belli bir düşman olduğu savından yola çıkarak terörist edimleri istenen kaynağa yüklenebildiği durumlarda “terörist” olarak niteleyip, aksi durumlarda ise “misilleme” ya da “özsavunu” olarak adlandırmaktadır.²⁶ ABD’nin de *status quo* nedeniyle en büyük terörist devlet olmasının ve El Salvador ve Nikaragua örneklerinde olduğu gibi terör faaliyetlerinde bulunmasının temelinde bu yaklaşım yatmaktadır. Chomsky ayrıca, Birleşik Devletlerin politikasının şekillenmesinde, sınırlı bir elitin değişmez amaçlarının Amerika’nın kurumlarını ve tarihsel pratiğini derinlemesine etkiliyor olmasına dayanan unsurların belirleyici olduğunun altını çizmektedir.²⁷

²⁴ DEMİREL, s. 30.

²⁵ E. H., CARR, **Sovyet Rusya Tarihi: Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1. Cilt**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 147-148.

²⁶ Noam CHOMSKY, “Uluslararası Terörizm: Görünüş ile Gerçek”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Cemal GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, s. 217.

²⁷ Noam CHOMSKY, **Terörizm Kültürü**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, s. 258; ayrıca bkz. Dario MORENO, “Thunder On the Left: Radical Critiques of U.S. Central American Policy”, **Latin American Research Review**, C. 26, S. 3, 1991, s. 228; ABD’de elitin(şahinler) dış politikaya etkisi hakkında ayrıca bkz. Immanuel WALLERSTEIN, **Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 266-270.

YALÇINER

Chomsky devlet terörünün temelini koyduğu ABD'nin, hiçbir devlete Amerika'nın saldırısına karşı savunma hakkı tanımadığına ve bunun özellikle 1980'lerden itibaren bir öğreti halini aldığına dikkat çekmektedir. Öğretinin iletisi açıktır: *ABD'nin terörist saldırılarına karşı kimsenin savunma hakkı yoktur ve ABD "hak gereği" bir terörist devlettir. Bu da sorgulanamaz bir öğretimdir.* Buna göre, boyun eğmeyen bir halkı boyun eğdirmek için terörist bir taşeron ordu örgütlemek meşru bir iştir.²⁸ Bunun örneği 1980'lerin başında Nikaragua'da yaşanmış ve Sandinist gerillalara karşı CIA, 15 bin kişilik bir kontrgerilla ordusu kurmuştur.²⁹ Bu ülkenin ikinci bir Küba olmasının önüne geçmek isteyen Reagan yönetimi, önce Nikaragua açıklarını mayınlamış, bunun La Haye Adalet Divanı tarafından suç olarak kabul görmesi üzerine mayınlama faaliyetini durdurmuş, ancak diğer eylemlerine devam etmiştir.³⁰ Daha sonra Nikaragua'da devlet terörüne başvurmanın ardındaki güdülenme ABD yönetiminin üst düzey görevlileri tarafından içtenlikle açıklanmış ve amacın Sandinistaları kışkırtarak savaşa zorlamak ve Nikaragua'nın doğasındaki saldırganlığın sergilenmesini sağlamak olduğu ifade edilmiştir.³¹ Chomsky bu noktada, ABD'nin uluslararası terörizminin Orta Amerika ile sınırlı kalmadığını ve 1986 yılında -Batılı kaynaklara göre yaklaşık 100 kadar insanın öldüğü- Libya'nın bombalanması³² örneğinden de anlaşılacağı gibi küresel bir nitelik taşıdığını belirtmektedir.³³

Uluslararası terörizmi Batılı devletlerin dış politikaları ile yakından ilişkilendiren bu yaklaşım, özellikle Soğuk Savaş sonrasında, tek kutuplu sistemin söz konusu güç merkezinin -özelde ABD, genelde Batı- değerlerini dünyaya ihracına dayanan yapısının terörizme oldukça elverişli bir hareket alanı sağladığına değinmektedir.³⁴ Batı'nın, az gelişmiş ve etnik vb. sorunlarla boğuşan ülkelere tamamen etki alanına dayanan çıkarı doğrultusunda yaklaşması da bu anlamda şiddetin yayılmasında önemli rol oynamaktadır.³⁵ Bu, "çağdaş dünya imparatorluğu"na bir tür tepki olarak adlandırılabilir. Michael Hardt ve Antonio Negri, Batılı

²⁸ CHOMSKY, "Uluslararası Terörizm...", ss. 224-226.

²⁹ Atilla AKAR, **Komploların Yüzyılı, Yüzyılın Komploları: Emperyal Satrancın Entrika Hamleleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003, s. 263.

³⁰ ARI, s. 556.

³¹ CHOMSKY, "Uluslararası Terörizm...", s. 228.

³² 15 Nisan 1986 tarihinde ABD kuvvetleri, kendilerine karşı saldırıda bulunulmasını gerekçe göstererek, Libya'nın kıyı hedeflerini bombalamış ve bir bombardıman uçağının Libya uçaksavarlarınca düşürülmesi sonucu iki ABD askeri hayatını kaybetmişti.

³³ CHOMSKY, **Terörizm Kültürü**, s. 90.

³⁴ Rasim Özgür DÖNMEZ, "Küreselleşme, Batı Modernliği ve Şiddet: Batı'ya Karşı Siyasal İslam", **Uluslararası İlişkiler**, C.1, S. 4, Kış 2004, s. 89.

³⁵ **bkz.** Kenneth BUSH ve E. Fuat KEYMAN, "Identity Based Conflict: Rethinking Security in a Post-Cold War World", **Global Governance**, S. 3, 1997, ss. 311-328.

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

devletler tarafından “büyük düşman” olarak gösterilen köktenci hareketlerin, yaşanan sürece karşı güçlü bir tepki niteliği taşıdığına dikkat çekmekte ve “... ne kadar çeşitlilik sergilemiş olurlarsa olsunlar hem içeriden hem de dışarıdan bakıldığında, köktenci hareketleri birleştiren şey... tarihsel bir ters akıntı, bir modernleşme-bozumu (de-modernization) olarak anlaşılıyor olmalarıdır. Bununla birlikte, çeşitli köktenci hareketleri modern-öncesi dünyanın yeniden canlanması olarak değil, günümüzde sürmekte olan tarihsel geçişe karşı güçlü bir tepki hareketi olarak anlamak hem daha doğru hem de daha yararlıdır.”³⁶ demektedirler. Yani bu bakış açısına göre, küreselleşme süreci insanları homojenleştirmenin aksine, insanlara farklılık bilinci kazandırmıştır. Diasporalar ve diğer etnik yapılanmaların uzlaşmaz tavırları da nefreti ve dolayısıyla siyasal şiddeti körüklemiştir.³⁷

Devlet terörü yaklaşımı, siyasal şiddet geleneğinde -özellikle ABD’de- liderlerin de rolü olduğuna dikkat çekmektedir. Buna göre, seçilmiş liderler “edilgenlik” ve “boyun eğme” durumlarına düşerler. Hiçbir başkan görevde iken şiddet kullanımının iki ana kaynağı olan nüklearizme ve karşı ayaklanma savaşına -bunun adı 1980’lerden itibaren “düşük yoğunluklu savaş (low intensity conflict)”³⁸ olmuştur- ayırım gözetmeden karşı çıkamamıştır. Görevden ayrılırken yurttaşları tehlikelere karşı uyarma gibi bir gelenek vardır, fakat genel olarak siyasal demokrasi devletin ulusal güvenlik konusundaki seçimlerini her türlü hesap verme zorunluluğundan muaf tutma durumuna gelmiştir.³⁹

Bazı uzmanlar terörizmin, devletler tarafından kullanılan diğer güç ve şiddet unsurları gibi, bir tür savaş yöntemi olarak kabul edilebileceğini belirtmektedirler. Terörizmin, diğer yöntemlerden farklı olarak, düşmana ani ve beklenmedik bir biçimde uygulanması ve şok etkisi yaratarak -çoğu zaman masum ve silahsız insanların üzerinde- rastgelelik içermesi nedeniyle kontrol altına alınabilmesinin zor olduğu değerlendirilmektedir.⁴⁰

³⁶ Michael HARDT ve Antonio NEGRI, **İmparatorluk**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 165.

³⁷ Deniz Ülke ARIBOĞAN, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna: Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003, s. 184.

³⁸ Kavram hakkında bkz. George A. LOPEZ ve Michael S. STOHL, **International Relations: Contemporary Theory and Practice**, CQ Press, Washington, 1989, ss. 433-437; Michael I. HANDEL, “The Evolution of Israel Strategy: The Psychology of Insecurity and the Quest for Absolute Security”, **The Making of Strategy: Rulers, States and War**, Williamson MURRAY v.d. (ed.), Cambridge University Press, New York, 2005, ss. 564-565.

³⁹ Richard FALK, “Son Dönem A.B.D. Dış Politikasının Terörist Temelleri”, **Silinen Yüzyler Karşısında Terör**, Cemal GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 311-312.

⁴⁰ ARI, s. 555.

YALÇINER

Günümüzde uluslararası terörizmin niteliğine ilişkin öne sürülen iki yaklaşımdan “devlete(Batı’ya) karşı terör” görüşü nasıl 11 Eylül saldırılarının öne sürülen tezi destekler nitelikte olduğunu savunuyorsa, 2003’te ABD’nin Irak’ı işgali ve bu işgalin daha sonra açıkça kanıtlanan ve dönemin ABD Dışişleri Bakanı tarafından da itiraf edilen⁴¹ gayri meşruluğu da, terörü devletlerin ve özellikle de ABD gibi emperyal güçlerin uyguladığını savunan yaklaşımın fikriyatını desteklemektedir. Irak’ın işgali, şiddetin ve savaşın önüne geçmek amacıyla hazırlanan ve hukuki temelleri olan uluslararası anlaşmalara taraf bir devletin, tüm uluslararası hukuk normlarını ve kuruluşlarını yok sayarak, daha sonra asılsız olduğu anlaşılan iddialarla bağımsız bir ülkenin ve bu ülkenin insanların varlığına kastetmesi anlamına gelen bir olaydır ve siyasal şiddetin devlet eliyle kullanımının geldiği boyutları göstermesi açısından dikkat çekicidir.

2. ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE TERÖRİZMLE MÜCADELE

2.1. Birleşmiş Milletler ve Terörizm

1945 tarihli BM Antlaşması'nın, özellikle devlet destekli uluslararası terörizm açısından değerlendirilmesi gereken bazı hükümleri vardır. Antlaşmanın 1.maddesi/1.bendine göre : BM'in amaçları; "*uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla, barış tehditlerini önlemek, ve kaldırmak ve saldırganlık ve öteki barış bozucu eylemleri bastırmak üzere etkin toplu önlemler almak ve barışçı yollarla ve adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun çözümleri sağlamak*" olarak belirtilmektedir. BM Antlaşması'nın 2. maddesi/4. bendi gereğince: "*Tüm üye ülkelerin, uluslararası ilişkilerde, birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına saygı gösterecekleri*" öngörülmüştür.⁴²

Birleşmiş Milletler çerçevesinde terör eyleminin tanımı “savaş suçlarının barış zamanına karşılık gelen hali” biçiminde yapılmış ve 1999 yılındaki BM Genel Kurul kararına göre terör, “özel kişilere, grup ya da halkın tamamına siyasi, felsefi, ideolojik, ırkçı, etnik, dini ya da başka sebeplerle her türlü yasa dışı baskı vasıtasıyla dehşet

⁴¹ Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, işgalden hemen önce Şubat 2003’te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde yaptığı konuşmada, Irak’ın elinde bulunduğu iddia edilen kitle imha silahlarını savaşın temel gerekçesi olarak ortaya koymuştu. Powell Ağustos 2004’te yaptığı açıklamada, kitle imha silahları konusunda yanlışlıklarını; Kasım 2005’te, istifasından yaklaşık bir yıl sonra yaptığı açıklamada ise, BM Güvenlik Konseyi’nde yaptığı konuşmanın hayatında kara bir leke teşkil ettiğini ve 11 Eylül saldırıları ile Irak’taki Saddam Hüseyin rejimi arasında bir bağlantı bulunmadığını söyledi.

⁴² Hakan HANLI, “Global Terörizm: Uluslararası ve Uluslararası Boyutu”, <http://www.teror.gen.tr/turkce/makaleler/terorizm_hakan_hanli.html>, (05.09.2005).

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

ortamı yaratmayı tahrik eden tüm cezai eylemler” şeklinde açıklanmıştır.⁴³ Ayrıca BM, uluslararası terörizmin ancak küresel işbirliği ile çözümlenebilecek bir sorun olduğunu vurgulamış ve Genel Kurul vasıtasıyla her türlü uluslararası terör eylemini lanetleme yoluna gitmiştir. Yasal olarak ise; BM ve bağlı kuruluşların geliştirdikleri geniş kapsamlı uluslararası anlaşmalar ağı, terörizmle mücadele için gerekli yasal zemini oluşturmaktadır. Bu anlaşmalar; uçakta işlenen suçlar (1963), uçak kaçırma (1970), sivil havacılıkta güvenliği tehdit eden eylemler (1971), diplomatlara karşı işlenen suçların önlenmesi ve cezalandırılması (1973), rehin alma (1979), nükleer malzemenin muhafazası (1979), deniz yollarında güvenliği tehdit eden eylemler (1988), uluslararası havaalanlarına saldırı (1988), plastik patlayıcıların tanımlanabilir biçimde işaretlenmesi (1991) ve terörist bombalama eylemleri (1997) gibi konuları kapsamaktadır.⁴⁴

Birleşmiş Milletler’in terörizmle mücadele girişimlerinden biri de, 9 Aralık 1999’da kabul edilen “Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme”dir. Taraf Devletlerde terörizmin finansmanının engellenmesinin, terörizme mali destek sağlamanın suç haline getirilmesinin ve bu suçun ağır cezalara tabi tutulması için gerekli önlemlerin alınmasının ve taraf devletler arasında işbirliğinin sağlanmasının amaçlandığı anlaşma, terörizme mali destek sağlama suçu için getirdiği tanımda, bu desteğin doğrudan olduğu kadar dolaylı olarak da yapılabileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca sözleşme taraf devletlere, kendi topraklarında olduğu kadar toprakları dışında da terörizmin finansmanı suçunun işlenmesine yönelik olarak yapılan hazırlıkları önlemek için işbirliği yapma sorumluluğu yüklemektedir.⁴⁵

Birleşmiş Milletler, hukuk işleri ile ilgilenen Altıncı Komite ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1996’da kabul ettiği 52/210 sayılı Karar’ı ile kurulan *Ad Hoc* Komite aracılığı ile Uluslararası Terörizm Kapsayıcı Sözleşmesi (*Comprehensive Convention on International Terrorism*) hazırlanması çalışmalarını sürdürmektedir. Aslında bu alandaki çabalar 1994 yılında alınan 49/60 sayılı Genel Kurul Kararı’na ekli deklarasyon ile başlamıştır. Bu deklarasyon ile BM üye devletlerine konunun tüm yönlerini içeren kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturmak amacı ile terörizmin önlenmesi ve ortaya çıkmasının engellenmesine yönelik uluslararası hukuk hükümlerinin kapsamının acilen gözden geçirilmesi çağrısı yapılmıştı. Bu çabalar kısmen sonuç vermiş ve yukarıda değinildiği üzere 1997 Terörist

⁴³ Beril DEDEOĞLU, “Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Beril DEDEOĞLU (ed.), Boyut Kitapları, İstanbul, 2003, s. 442.

⁴⁴ <http://www.un.org.tr/doc_pdf/sss.pdf>, (10.10.2005).

⁴⁵ <<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/4738g.html>>, (17.10.2005).

YALÇINER

Bombalamaların Önlenmesine Dair Sözleşme ile 1999 Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Sözleşme kabul edilmiştir. Ancak öncekilere ek olarak kabul edilen bu spesifik terörist eylemleri ele alan anlaşmaların dışında genel ve kapsayıcı bir anlaşma henüz yapılamamıştır.⁴⁶

Gerek BM Genel Kurulu, gerekse BM Güvenlik Konseyi, çeşitli zamanlarda terörle mücadele konusunu ele almışlar ve tavsiye mahiyetinde kararları uluslararası topluma açıklamışlardır. BM Güvenlik Konseyi ilk defa Taliban ve Usama Bin Ladin'in Afganistan'daki faaliyeti bağlamında durumu değerlendirmiş ve BM üyesi devletleri bağlayıcı nitelikte önlemler almıştır. Ardından, daha somut ve bağlayıcı önlemler, 28 Eylül 2001 tarihli ve 1373 sayılı kararlar uluslararası topluma açıklanmıştır. Bu süreçte kurulmuş olan BM Güvenlik Konseyi Terörle Mücadele Komitesi (CTC)'nin, BM Güvenlik Konseyi'ne bağlı olarak, öncelikle şu hususları yerine getirmesi öngörülmüştür: Örnek kanunların hazırlanması dahil, terörle mücadele konusundaki en iyi uygulamaları saptamak ve özendirme; değişik kaynaklarda bulunabilecek yardım yeteneklerinden yararlanma olasılıklarını araştırmak ve benzer yardım programları arasında sinerji yaratmak suretiyle; devletler, uluslararası, bölgesel ve alt bölgesel kuruluşlarla işbirliği olanaklarını araştırmak ve geliştirmek.⁴⁷

2.2. NATO ve Terörizm

İki kutuplu dönem sonrasında, özellikle AGİT, BAB ve NATO belgelerinde etnik temel üzerine kurulup işletilen, devlet destekli uluslararası silahlı terör faaliyetleri, en önemli güvenlik riski olarak kabul edilmiştir. NATO'nun terörle mücadeleyi içeren yeni Stratejik Konsepti'nden sonra, NATO kapsamında yapılan "Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantıları" sonrasında yayınlanan ortak bildirimlerin hemen hemen tamamında terör konusunda hükümlere yer verilmiştir.⁴⁸ Yeni stratejisinde NATO, kendisine tehdit oluşturan askeri ve askeri olmayan tehditleri sıralamış ve bu doğrultuda ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar, etnik çatışmalar ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması gibi konuları birinci dereceden tehdit

---

⁴⁶ İbrahim KAYA, "Uluslararası Terörizmin Yasaklanması Çabaları", <<http://www.isro.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=43&lm=58649JLFD0932&ln=TR>>, (26.09.2005).

⁴⁷ Sadi ÇAYCI, "Terörle Mücadele ve Birleşmiş Milletler", <<http://www.avsam.org/tr/analizler.asp?ID=10>>, (14.10.2005).

⁴⁸ <<http://www.teror.gen.tr/turkce/uluslararasi/nato.html>>, (05.09.2005).

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

sınıfına sokmuştur. Terörist faaliyetler ise, diğer tehditler arasında yer almıştır.⁴⁹

NATO terörizmle mücadele konusunda yapısal olarak, BM'nin yönettiği çok geniş kapsamlı çabalar ile ülkelerin kendi daha belirli yaklaşımları arasında bir noktada yer almaktadır. İşlevsel olarak ise terörle mücadeleye öncelik vermiş olan NATO, problemin niteliği ve genel olarak verilecek tepkiler konusunda fikir birliğine ulaşmıştır. Bu ve diğer örgütlerin buna benzer çabalarından dolayı, artık bir ülkenin kendi topraklarında problem çıkartmamaları şartıyla terörist grupları “özgürlük savaşçıları” olarak niteleyip onlara tolerans göstermesi kabul edilmemektedir.⁵⁰

NATO için terörizmle mücadelede uygun görülen rol ve görevler konusundaki tartışma aslında terörizm konusunda birbiriyle çelişkili iki yaklaşımı yansıtmaktadır: “savaş” yaklaşımı ve “risk yönetimi” yaklaşımı. Özellikle ABD tarafından benimsenen “savaş” yaklaşımı kaynakların topluca seferber edilmesi, ve bireysel özgürlüklerde bazı kısıtlama ve fedakarlıkların kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Birçok Avrupalı ise savaştan bahsetmenin doğru olmadığı görüşündedir. Avrupalılar, temelinde yatan sebepleri ortadan kaldırmadıkça terörizmi yenmenin mümkün olmadığına, ve bunun da askeri yollarla yapılamayacağına inanmaktadırlar.⁵¹

11 Eylül saldırıları, NATO'nun terörizm politikasının dönüşüme uğramasına ve “saldırı” durumunda müdahaleyi düzenleyen anlaşmanın (Kuzey Atlantik Anlaşması) 5. maddesinin uygulamaya konulmasına, yani ilk defa bir terör eyleminin örgüte üye devletlerden birine karşı gerçekleştirilen gerçek bir saldırı olarak kabul edilmesine neden olmuştur.⁵² NATO'nun terörizme karşı savunmayla ilgili 11 Eylül saldırıları sonrası şekillenen yeni askeri kavramı, NATO için dört muhtemel askeri faaliyet kategorisi belirlemiştir. Bunlar anti-terör, sonuç yönetimi, karşı terörizm ve askeri işbirliğidir. Bunlardan anti-terörizm, sınırlı tepki ve askeri kuvvetlerin olayı belirli sınırlar içerisinde tutmaları ve tehdit uyarılarının garanti edilmesi, entegre hava savunma sisteminin etkinliğinin korunması ve füze savunmasına yönelik çalışmalar dahil, zayıf noktaların giderilmesi konusundaki savunma önlemleri anlamına gelmektedir. Sonuç yönetimi bir saldırı sonrasında yeniden toparlanma ile ilgilidir ve planlama ile kuvvet planlamasına katkı yapılması, acil yardım için olanak sağlanması,

⁴⁹ DEDEOĞLU, s. 443.

⁵⁰ C. Richard NELSON, “NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü”, <<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>>, (27.09.2005).

⁵¹ C. Richard NELSON, “NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü”, <<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>>, (27.09.2005).

⁵² ARI, s. 549.

YALÇINER

eşgüdüm merkezleri oluşturulması ve eğitim yetenekleri geliştirilmesi gibi unsurlar içerir. Karşı terörizm, karşı kuvvet faaliyetleri dahil (NATO'nun lider konumunda olduğu ya da NATO'nun Müttefiklerin bulunduğu diğer koalisyonlar ve örgütleri desteklediği durumlarda), saldırı önlemleri anlamına gelmektedir. Askeri işbirliği ise, diğer faaliyetlerin yanı sıra, Rusya, Ukrayna, Ortaklar, Akdeniz Diyalogu ülkeleri ve diğer ülkeler, Avrupa Birliği, AGİT ve BM ile işbirliğini kapsamaktadır.⁵³

Terörizmle mücadelenin pratiğinde NATO bünyesinde yaşanan sıkıntıların en önemlisi, 11 Eylül saldırılarının ardından terörizmle mücadele kapsamında ABD'nin NATO'dan bağımsız hareket ve müdahale eğilimidir. 11 Eylül sonrası Afganistan'a operasyon düzenleyen ABD'nin bu operasyonu NATO bünyesinde gerçekleştirmeyi tercih etmemesi ve tek taraflı davranması, terörizmle mücadele açısından kolektif işbirliğini öngören örgüt bünyesinde sıkıntı yaratmıştır.⁵⁴ Terörizme destek veren ülkelerin desteğini kesme, terörizmin iç dinamiklerini yok etme yönünde politikalar üretilmesi ve "Bush Doktrini" olarak da adlandırılan önleyici müdahale olgusu çerçevesinde şekillenen 11 Eylül sonrası ABD dış politikası, "anti-terörist güvenlik ideolojisi" ile hareket etmektedir.⁵⁵

2.3. Avrupa Birliği ve Terörizm

Avrupa, yeni konseptte bir terörist saldırıyla ilk kez 11 Mart 2004'te Madrid'te patlayan bombalarla tanışsa da, uluslararası terörizm Avrupa için yeni bir fenomen değildir. 1980'ler boyunca bir çok ülke için sorun teşkil eden terörizm, özellikle 1990'ların ikinci yarısında Avrupa ülkeleri için daha ciddi bir problem haline almıştır. 1995 yazı boyunca Paris metrosunda gerçekleşen terörist saldırılar, Fransa'da radikal İslam ağının Cezayir sorunuyla az çok bağlantılı olduğunu gözler önüne sermiş ve bu durum, Avrupa ülkeleri arasında kapsamlı işbirliği gerektiren bir sorun olarak terörizmin önemli bir gündem maddesi olmasını sağlamıştır.⁵⁶

⁵³ Christopher BENNETT, "Combating Terrorism", *NATO Review*, S. 1, İlkbahar 2003, s. 7.

⁵⁴ Muharrem GÜRKAYNAK, *Avrupa'da Savunma ve Güvenlik*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, ss. 217-218.

⁵⁵ Fatma TAŞDEMİR, "Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Refet YİNANÇ ve Hakan TAŞDEMİR (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, ss. 296-297.

⁵⁶ Laurence THIEUX, "European Security and Global Terrorism: the Strategic Aftermath of the Madrid Bombings", *Perspectives*, C. 22, Yaz 2004, s. 60; Fransa-Cezayir anlaşmazlığı ve terörizmle bağlantısı için ayrıca bkz. Raymond ARON, *Peace and War: A Theory of International Relations*, Transaction Publishers, New Jersey, 2003, s. 170.

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

Avrupa Konseyi bünyesinde 1997 yılında imzalanan “Terörün Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi”nde artan terör suçlarının sebep olduğu sorunları gidermek amacıyla, bazı düzenlemelere gidilmiştir. Sözleşmenin bugün için önem arz ettiği düşünülen birinci maddesi, “adam kaldırma, rehin alma ve gayri kanuni hürriyeti tehdit eden suçlar” ile “şahısların hayatı için tehlike teşkil ettiği ölçüde bomba, el bombası, roket, otomatik, ateşli veya bombalı mektup veya koli kullanmak suretiyle işlenen suçlar”ın siyasi suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç sayılmayacağına öngörülmesi ve bu tür bir suç işleyen kişiyi ırkı, dini, milliyeti, siyasi kanaatleri dolayısıyla kovuşturma veya cezalandırma gayesine yönelik olduğu izlenimini veren ifade talebinin karşılanamayabileceğinin hükme bağlanmış olmasıdır.⁵⁷ 2. maddede ise, terör eylemlerini, bir kişinin özgürlüğü ve varlığına karşı kullanma durumunu da içerecek biçimde genişletilmesi gerçekleşmiştir.⁵⁸ Ancak, sözleşme kişinin kişiye yaptığı eylemlerin bir bölümünün terör kapsamında değerlendirilmesine imkan vermesine rağmen, bu tür eylemi gerçekleştiren her kişinin terörist sayılıp sayılmayacağı ve terör örgütü konusunda bir açıklık getirmemekte, taraf ülkelerin kendi sınırları içerisindeki eylemleri esas almaktadır.⁵⁹ Bu durum da şüphesiz, terörizmin günümüzde ulaştığı sınırlar-ötesi boyut göz önüne alındığında, terörizmle mücadele açısından ciddi sıkıntılar yaratmaktadır.

Avrupa Birliği bünyesinde terörizmle mücadele açısından dikkat çekici olan bir diğer nokta da, AB ülkelerinden sadece 7 tanesinin (Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Portekiz, İspanya ve Yunanistan) iç mevzuatında terörizmden söz edilmesidir. Bu ülkeler arasında sadece İngiltere'nin nispeten daha ayrıntılı bir mevzuata sahip olduğu söylenebilir. Özellikle 1989 tarihli yasanın terörizm tanımını genişleten 2000 tarihli İngiliz terör yasası ve 2001 tarihli anti-terör kanunu, terörizmle mücadele açısından önemli adımlar teşkil etmektedir. Ancak, söz konusu kanunlarda terörizm ve teröristten çok terör eyleminin tanımlanması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.⁶⁰

Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele politikasında Maastricht Antlaşması'nın “Üçüncü Sütun (*The Third Pillar*)” olarak adlandırılan ve adalet ve içişleri konusunda işbirliği öngören hükümlerin yer aldığı bölümü önem arz etmektedir. Üçüncü Sütun ile birlikte AB, organize suç ve uyuşturucu tarfiğinin yanı sıra, terörizmin de ortak mücadele gerektiren bir sorun olduğunu kabul etmiş ve daha

⁵⁷ <<http://www.terror.gen.tr/turkce/ab/acisi.html>>, (05.09.2005).

⁵⁸ United Nations, *Treaty Series*, C. 1137, S. 17828, 1977, ss. 94-95.

⁵⁹ DEDEOĞLU, s. 443.

⁶⁰ DEDEOĞLU, s. 455.

YALÇINER

sistemik ve kapsamlı bir işbirliğine gidilmesi yolunda karar almıştır. PWGOT(*Police Working Group on Terrorism*-Terörizme Dair Polis Çalışma Grubu) gibi anlaşma temeli ve dolayısıyla resmi niteliği olmayan organlar konusunda da dikkate değer bir düzelmeyi temsil eden Üçüncü Sütun, AB'nin terörizmle mücadelesinde operasyonel etkinlik açısından olumlu etkide bulunmuştur.⁶¹ Ayrıca Amsterdam Antlaşması sonrası ABA(Avrupa Birliği Antlaşması)'nın 29. maddesi, önlenmesi ve mücadele edilmesi gereken ve işbirliği gerektiren ciddi suçlardan birisi olarak terörizmi göstermiş, 31(e) maddesiyle de üye ülkelerden terörizm suçlarına verilecek cezalara ilişkin asgari kurallar belirlenmesini istemiştir.⁶²

Avrupa Birliği tarafından Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları'na paralel olarak, 21 Eylül 2001'deki AB Olağanüstü Brüksel Zirvesi'nde; 11 Eylül tarihinde ABD'ye yapılan saldırıyla ilgili olarak; terörizmin, dünya ve Avrupa için çok ciddi bir tehlike oluşturduğu ve buna karşı mücadelenin AB'nin öncelikli hedefi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, AB fanatik terörist gruplar ile Arap ve Müslüman dünya arasında kurulan denklemi, kategorik olarak reddettiğini bildirmiştir. Zirvede, terörizmle mücadelede ve suçluların adalete teslim edilmesine yönelik süreçte ABD ile dayanışma ve işbirliği yönünde karar alan AB, BM gözetiminde, terörizme karşı geniş global koalisyon çağrısında bulunmuştur. Söz konusu zirvede bir "AB Terörizmle Mücadele Politikası" da belirleyen üye ülkeler, terörist kişi ve grupların listelerinin hazırlanmasında üye ülke istihbarat birimleri ile işbirliği; BM, OECD ve diğer uluslararası kuruluşlar bünyesindeki terörizmle mücadeleyle ilgili sözleşmelerin ivedilikle uygulanması ve terörizme finansal desteğe son verilmesi konusunda gerekli hukuki ve mali eylem planlarının koordineli bir şekilde uygulamaya konulması gibi kararlar almıştır.⁶³

Uluslararası terörizmle mücadele çerçevesinde ABD ile AB'nin ortak hareket etme yönündeki girişimleri kendi bünyesinde bir çelişkiyi barındırmaktadır. ABD'nin terörist faaliyetlerde bulunmakla suçladığı Irak, İran ve Suriye gibi ülkelere başta İngiltere, Almanya ve Fransa olmak üzere Avrupa devletleri tarafından kimyasal ve nükleer silah üretiminde kullanılabilecek teknolojik unsurların transfer edildiği bilinen bir gerçektir. Geliştirilen teknolojinin test edilme şansı bulması

---

⁶¹ BEŞE, ss. 82-86.

⁶² BEŞE, s. 105.

⁶³ Hakan HANLI, "Yeni Dünya Düzeni Global Terörizm: 'Psikolojik Savaş', 11 Eylül 2001 ve 20 Kasım 2003, Uluslararası ve Uluslararası Hukuki Boyutları", <<http://www.elegans.com.tr/arsiv/64/haber033.html>>, (12.09.2005); zirve kararları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/140_en.pdf>, (16.10.2005); 19 Eylül 2001'de AB Komisyonu'nun Konsey'e sunduğu tasarı ile ilgili bkz. DEDEOĞLU, s. 457.

Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

gibi amaçlarla yapılan bu tür yardımlar, terör örgütlerinin daha aktif hale gelmelerine imkan vermektedir. Aslında yaşanan terör eylemleri ve bu eylemlerde kullanılan teknoloji de açıkça göstermektedir ki, tahrip gücü yüksek eylemler için gerekli en üst düzey teknoloji Batı'nın elindedir ve bu eylemleri gerçekleştiren gruplar bir biçimde bu teknolojiyi Batı'dan elde etmektedir.

SONUÇ

“Terörizm” üzerinde anlaşılması zor bir olgu olduğu için teorisinde de çok farklı görüşler mevcuttur. Hangi eylemin terörizm hangisinin direniş, kimin terörist kimin bağımsızlık savaşçısı olduğunun somut bir şekilde belirlenememesi bir yana, dünyada yaşanan terör eylemlerinin kaynağı ve hedefi konusunda dahi birbirine zıt yaklaşımlar vardır.

İlk örnekleri çok eski olsa da, uluslararası boyuta taşınması ve önemli bir sorun maddesi haline alması 20.yüzyılın ikinci yarısına rastlayan terörizm, 11 Eylül olaylarıyla birlikte 21.yüzyıla da damga vuracağını ve son derece karmaşık bir neden-sonuç ilişkileri sistemine dayanması nedeniyle önüne geçilmesi zor bir problem olacağını gösterdi. En güçlü devlet(ler)in en sağlam güvenlik sistemini aşabileceğini ve askeri önlemlerle önüne geçilemeyecek sınırlar-ötesi bir fenomen haline aldığını açıkça gözler önüne seren uluslararası terörizm, son olarak 11 Mart 2004'te Madrid'in merkezinde üç ayrı tren istasyonunda ve 7 Temmuz 2005'te Londra'da metro istasyonu ve bir otobüste meydana gelen dört farklı patlamayla yaklaşık 250 kişinin canını aldı.

Terörizmle mücadelede uluslararası kuruluşların girişimleri önemli bir yer tutmaktadır. Küreselleşme ile birlikte sınırların anlamını yitirmeye başladığı günümüz uluslararası sisteminde, devletler için terörizmle mücadele tek başlarına yürütebilecekleri bir politika olmaktan çıkmıştır. Bu doğrultuda devletler, uluslararası kuruluşlar bünyesinde işbirliği çabalarına devam edeceklerini her fırsatta dile getirmektedirler. Başta BM olmak üzere, uluslararası kuruluşların neredeyse tüm zirvelerinde önüne geçilmesi gereken ve bu amaçla ortak mücadele kararları alınan terörizme, zaman zaman devletler tarafından da siyasi amaçla başvurulduğu görülmektedir. Bu çerçevede “devlete karşı terör” ile “devlet terörü” yaklaşımlarının ikisinin de tümüyle doğru olmadığı, olguya tek yanlı bakan iki görüşün de ileri sürdüğü argümanlarda gerçeklik payı olduğu açıktır. Ancak, 11 Eylül saldırıları ve takiben ABD'nin Afganistan'a

düzenlediği operasyon ve Irak'a müdahalesinin, ikinci yaklaşımın tezi ile ilkine göre daha fazla örtüştüğü söylenebilir.

KAYNAKÇA

- “Amerika'nın Teröre Karşı Başlattığı Harekat, Küreselleşmeye Karşı Çıkışı ve Kötünün Yenilmezliği Üzerine Fransız Felsefeci Jean Baudrillard ile Söyleşi”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, C. GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 366-373.
- AKAR, A., **Komploların Yüzyılı, Yüzyılın Komploları: Emperyal Satrancın Entrika Hamleleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003.
- ARI, T., **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- ARIBOĞAN, D. Ü., “Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar**, F. SÖNMEZOĞLU (ed.), Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 449-471.
- ARIBOĞAN, D. Ü., **Nefretten Teröre**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.
- ARIBOĞAN, D. Ü., **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna: Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003.
- ARON, R., **Peace and War: A Theory of International Relations**, Transaction Publishers, New Jersey, 2003.
- BENNETT, C., “Combating Terrorism”, **NATO Review**, S. 1, İlkbahar 2003, ss. 5-7.
- BEŞE, E., **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.
- BUSH, K. ve E. F. KEYMAN, “Identity Based Conflict: Rethinking Security in a Post-Cold War World”, **Global Governance**, S. 3, 1997, ss. 311-328.
- CARR, E. H., **Sovyet Rusya Tarihi: Bolşevik Devrimi 1917-1923, 1. Cilt**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.
- CETRON, M. J. ve O. DAVIES, “The Future Face of Terrorism”, **The Futurist**, C. 28, S. 6, Kasım-Aralık 1994, ss. 10-15.
- CHOMSKY, N., “Uluslararası Terörizm: Görünüş ile Gerçek”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, C. GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 217-228.
- CHOMSKY, N., **Terörizm Kültürü**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.
- DEDEOĞLU, B., “Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Beril DEDEOĞLU (ed.), Boyut Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 439-474.
- DEMİREL, E., **Terör**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- DÖNMEZ, R. Ö., “Küreselleşme, Batı Modernliği ve Şiddet: Batı'ya Karşı Siyasal İslam”, **Uluslararası İlişkiler**, C.1, S. 4, Kış 2004, ss. 81-114.

Soğuk Savaş Sonrası
Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele

- FALK, R., “Son Dönem A.B.D. Dış Politikasının Terörist Temelleri”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, C. GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 304-331.
- GÜRKAYNAK, M., **Avrupa’da Savunma ve Güvenlik**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- GÜZEL, C., “Korkunun Korkusu: Terörizm”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, C. GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 7-19.
- HANDEL, M. I., “The Evolution of Israel Strategy: The Psychology of Insecurity and the Quest for Absolute Security”, **The Making of Strategy: Rulers, States and War**, Williamson MURRAY v.d. (ed.), Cambridge University Press, New York, 2005, ss. 534-578.
- HARDT, M. ve A. NEGRI, **İmparatorluk**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- HENDERSON, C. W., **International Relations: Conflict and Cooperation at the Turn Of the 21st Century**, McGraw-Hill, Singapur, 1998.
- KELLNER, D., “Baudrillard, Globalization and Terrorism: Some Comments on Recent Adventures of the Image and Spectacle on the Occasion of Baudrillard’s 75th”, **International Journal of Baudrillard Studies**, C. 2, S. 1, Ocak 2005, ss.1-8.
- LAQUEUR, W., “Terörizmin Yorumlanması”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, C. GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 95-141.
- LAQUEUR, W., “The Changing Face Of Terror”, **The Use of Force**, Robert J. ART ve Kenneth N. WALTZ (ed.), Rowman&Littlefield Publishers, New York, 2004, ss. 450-457.
- LOPEZ, G. A. ve M. S. STOHL, **International Relations: Contemporary Theory and Practice**, CQ Press, Washington, 1989.
- MORENO, D., “Thunder On the Left: Radical Critiques of U.S. Central American Policy”, **Latin American Research Review**, C. 26, S. 3, 1991, ss. 226-233.
- PRIMAKOV, Y., **11 Eylül ve Irak’a Müdahale Sonrası Dünya**, Doğan Ofset, İstanbul, 2004.
- RUSSETT B. ve H. STARR, **World Politics: The Menu for Choice**, Freeman, New York, 1996.
- TAŞDEMİR, F., “Taliban Bağlamında Bölgesel ve Küresel Güvenlik Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Refet YİNANÇ ve Hakan TAŞDEMİR (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, ss. 277-308.
- THIEUX, L., “European Security and Global Terrorism: the Strategic Aftermath of the Madrid Bombings”, **Perspectives**, C. 22, Yaz 2004, ss. 59-74.

YALÇINER

TOPAL, A. H., “Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, **Uluslararası Hukuk&Politika**, C. 1, S. 3, 2005, ss. 77-92.

WALLERSTEIN, I., **Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

WILKINSON, P., “Terör Felsefesi”, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, C. GÜZEL (ed.), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 163-175.

WILKINSON, P., **Terrorism and the Liberal State**, The Macmillan Press, Londra, 1977.

Diğer

<http://www.un.org.tr/doc_pdf/sss.pdf>, (10.10.2005).

<http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/140.en.pdf>, (16.10.2005).

<<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/4738g.html>>, (17.10.2005).

<<http://www.teror.gen.tr/turkce/ab/acisi.html>>, (05.09.2005).

<<http://www.teror.gen.tr/turkce/uluslararasi/nato.html>>, (05.09.2005).

ÇAYCI, S., “Terörle Mücadele ve Birleşmiş Milletler”, <<http://www.avsam.org/tr/analizler.asp?ID=10>>, (14.10.2005).

HANLI, H., “Global Terörizm: Uluslararası ve Uluslararası Boyutu”, <http://www.teror.gen.tr/turkce/makaleler/terorizm_hakan_hanli.html>, (05.09.2005).

HANLI, H., “Yeni Dünya Düzeni Global Terörizm: ‘Psikolojik Savaş’, 11 Eylül 2001 ve 20 Kasım 2003, Uluslararası ve Uluslararası Hukuki

Boyutları”, <<http://www.elegans.com.tr/arsiv/64/haber033.html>>, (12.09.2005).

KAYA, İ., “Uluslararası Terörizmin Yasaklanması Çabaları”, <<http://www.isro.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=43&lm=58649JLFD0932&ln=TR>>, (26.09.2005).

NELSON, C. R., “NATO’nun Terörle Mücadeledeki Rolü”, <<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>>, (27.09.2005).

Patterns of Global Terrorism: 1997, **US State Department**, Nisan 1998.

UNITED NATIONS, **Treaty Series**, C. 1137, S. 17828, 1977.